الگوهای برنامه درسی دانشگاهی

خاقانی‌زاده. مرتضی MSc *
دکتر فتحی واجارگاه. کورش PhD **

چکیده

برنامه های درسی ،یکی ازعناصریاخرده نظامهای اصلی، آموزش عالی هستندکه نقش تعیین کننده ای وغیرقابل انکاررادرراستای تحقق اهداف ورسالتهای دانشگاهها ازنظرکمی وکیفی ایفامی کنند. عدم توجه وبازبینی های دقیق ومداوم نسبت به برنامه های درسی می تواندیکی ازدلایل عمده نارسایی آموزش درهرجامعه ای باشدبه همین دلیل بایدزمینه های لازم رابرای بررسی وسپس ارائه برنامه های جالب تروپویاترفراهم نمودتادانشگاهها بتوانندجایگاه خودرادردنیای حاضربعنوان مراکزوپایگاه های دانش وپژوهش وتوسعه، حفظ نمایند. اهداف اساسی برنامه های درسی دردانشگاههابرمبنای توجه به اهداف ورسالتهای کلی آموزش عالی شامل حیطه زیر می باشد: حیطه تخصصی، حیطه آموزش عمومی، حیطه پرورش وتوسعه دانش، حیطه پرورش معلمان ومربیان. جهت دستیابی به اهداف فوق و هرگونه تصمیم گیری درحوزه برنامه های درسی بایدبراساس الگوی مناسب وجامع عمل کرد.الگوها، ساختار، اهداف، محتوا و فرایند تحصیلات دورههای آموزشی را به گونه ای تنظیم میکند که باعث پیشرفت در سطوح مختلف آموزشی می شود.انواع متنوعی از الگوهای برنامه ریزی درسی دانشگاهی ارائه شده است که در این مقاله سعی شده است ضمن توضیح اهداف وویژگیهای برنامه درسی دانشگاهی ومعرفی انواع الگوهای برنامه درسی در آموزش عالی ، الگوی برنامه‌ریزی راهبردی به عنوان یک الگوی مطلوب معرفی شود.

واژهای کلیدی: برنامه درسی،آموزش عالی ،الگوهای برنامه درسی

مقدمه

آموزش عالی کشوردرطول دودهه‌ی گذشته باچالش‌ها و مسائل بسیاری مواجه بوده است که ازمیان آن ها، می‌توان به این مواردااشاره کرد: ناتوانی درتولید دانش نظری ومصرف دانش های بنیادی ونظری تولید شده درسایرکشورهای جهان ، کاربردی نبودن آموزشهای دانشگاهی ، فقدان رابطه مناسب بین دانشگاهها و سایر بخش‌های اجتماعی ، بی توجهی به کاربردهای پژوهش وارائه خدمات دردانشگاهها، مشکل تعدد مراکزتصمیم گیری ووجود متولیان متعدد،رشد فزاینده دانشجویان ومتقاضیان ورود به دانشگاهها وموسسات آموزش عالی ،گسترش کمی نظام آموزش عالی بدون توجه به ظرفیت‌های موجود وتوان اقتصادی ،اجتماعی وفرهنگی جامعه برای پذیرش دانش آموختگان دانشگاهی ،کاهش منابع مالی وفشارازسوی جامعه برای مسئولیت پذیری وپاسخ گویی . برای مقابله بااین چالش ها، برنامه های درسی دانشگاهی نقش کلیدی ایفامی کنند و برنامه های درسی بعنوان قلب مراکزدانشگاهی درتحقق اهداف نظام آموزش عالی ازجایگاه برجسته ای برخوردارهستند. لیکن تاریخچه برنامه ریزی درسی درآموزش عالی، الگوهای متعددی را دراین خصوص نشان می دهد. دراین پروسه زمانی، دیدگاه متخصصان نیز باتوجه به تحولات ساختاری نظامهای آموزش عالی دچارتحولاتی شده است که حاصل آن رویکردهای مختلف به برنامه درسی است . از

* دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی – عضوهیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا..(عج)
** دانشیار دانشگاه شهید بهشتی

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

این رو همگام با تحولات مختلف تکنولوژیک ، اقتصادی وعلمی باید متحول گردد وعدم توجه وبازبینی های دقیق ومداوم نسبت به برنامه های درسی می تواندیکی ازدلایل عمده نارسایی آموزش عال درهرجامعه ای باشدبه همین دلیل بایدزمینه های لازم رابرای بررسی وسپس ارائه برنامه های جالب تروپویاترفراهم نمودتادانشگاهها بتوانند جایگاه خود را دردنیای حاضربعنوان مراکزوپایگاه های دانش وپژوهش وتوسعه، حفظ نمایند لذا درشرایط کنونی وباتوجه به تفویض اختیارات برنامه ریزی درسی به دانشگاهها لازم است دراین زمینه ودرراستای برنامه ریزی موثروبازنگری وبهبو دبرنامه های درسی فعالیتهای متعدد ازجمله پژوهشهایی دررشته های گوناگون بطورمجزاانجام گیرد ولذا دراین مقاله ضمن تشریح ویژگیهاواهداف برنامه درسی دانشگاهها ، به معرفی الگوهای برنامه درسی مناسب سطوح دانشگاهی پرداخته وبا توجه به جهان درحال تغییرمداوم ،الگوی برنامه ریزی راهبردی را بعنوان الگوی مطلوب معرفی شده است.و امید است نتایج این مقاله ،زمینه ای برای محققان فراهم آورد تا جهت تدوین وتوسعه برنامه درسی دردانشگاههای ایران الگوهای مناسبی راطراحی نمایند.(۱،۲،۳،۴،۵)

ویژگی‌های برنامه درسی دردانشگاهها

برنامه های درسی ،یکی ازعناصریا خرده نظامهای اصلی، آموزش عالی هستند که نقش تعیین کننده ای وغیرقابل انکاررا درراستای تحقق اهداف و رسالتهای آموزش عالی ازنظرکمی وکیفی ایفا می کنند. (۶،۷،۸) یکی ازویژگیهای برنامه درسی دردانشگاهها وموسسات آموزش عالی این است که قبل ازهرقضاوت وتصمیم گیری نسبت به برنامه های درسی موجود، نخست باید بطورسیستماتیک به شناسایی جریانهای تکنولوژی اقتصادی ، سیاسی ، جمعیتی ، اجتماعی وفرهنگی که برآموزش عالی وعناصرآن تاثیرمی گذارندپرداخته شود وازنوع ومیزان تاثیرات ومسائل چالش های ایجادشده ناشی ازآنها درهریک ازاجزای مربوطه آگاه شد. بطوری که تدوین کنندگان برنامه های درسی در قرن بیست یکم باید به این نکته توجه داشته باشندکه در ارائه برنامه درسی مناسب، نه تنهابایستی خط مشی های داخلی سازمانها بلکه باید واقعیات جهانی و شرایط دنیای کنونی را نیز مدنظر قرار دهند. (۷،۹،۱۰) برنامه های درسی درراستای اهداف و رسالتهای دانشگاهی باید پاسخگوی شرایط ودغدغه های فعلی وآینده باشندونقش سازنده ای درراستای حل مسائل ورشدجامعه ایفامی نمایند ورشته های مختلف رادرراستای نیازها وتحولات قرارداده، به نحوی که ازجامعیت ومناسبت لازم برخوردارباوده وضمن پاسخگویی وتوجه به نیازهای فردی دانشجویان به مشکلات اجتماعی وبه ارزشهاومیراث فرهنگی نیزبپردازد.(۱۲-۱۱) برنامه درسی بعنوان یک مفهوم ازتوضیحات وتعابیرمتعددی همچون مجموع فعالیتهای یاددهی ،یادگیری ، یادگیری طراحی شده ، طرح کلی برای یادگیری ، اطلاعات وتجربیات اساسی که همه یادگیرندگان بایستی کسب نمایند و مجموع دروس پیشنهادی وبرنامه زمانی آنها،محتوای یک دیسیپلین خاص ،برخوردارمی باشد ومسئولین مربوطه دردانشگاهها،صرف نظرازاین که کدامیک ازتعابیرمربوط به برنامه درسی رابپذیرند ،باید آنرا بعنوان یک سازه اجتماعی (social construct) بشناسند که بایستی مستمراً درمعرض بازنگری واصلاح قرارگیرد وبطوردینامیک یا پویا درمقابل تغییروتحولات عوامل خارجی، موثرعکس العمل نشان دهدتابتواند نقش مهم خودرابعنوان ابزارمهم رشد وتکامل یادگیرندگان جهت دست یافتن به نتایج تربیتی ایفا نمایند. (۱۳-۱۴-۱۵ -۱۶-۱۷)

اهداف برنامه های درسی دردانشگاهها

برنامه های درسی ازمهمترین ابزاروعناصرتحقق بخشیدن به اهداف ورسالتهای کلی دانشگاهی هستند.وطبیعتاً همراه با تغییرمحورهای اصلی مورد توجه دانشگاهها آنها

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

نیازتغییرات لازم برخوردارشوند.می توان اهداف اساسی برنامه های درسی درآموزش عالی رابرمبنای توجه به اهداف ورسالتهای کلی آموزش عالی رادرچند حیطه مطرح نمود:

۱-حیطه تخصصی: این حیطه تحت عنوان تربیت تخصصی یا پرورش نیروی انسانی متخصص ومورد نیازبخشهای مختلف جامعه بیان می شود وازآنجا که این حیطه ویژه و تخصصی است دررشته های تحصیلی متفاوت است.

۲-حیطه پرورش وتوسعه دانش : این حیطه درراستای یکی ازرسالتهای مهم دانشگاهها یعنی تولید وتوسعه دانش برمبنای انجام پژوهش توسط متخصصان مربوطه می باشد. لذایکی ازاهداف عمده برنامه های درسی دردانشگاهها درکلیه سطوح آن توجه به این حیطه وسازماندهی عناصردراین راستا وپرورش پژوهشگران شایسته درهمه تخصصها می باشد.

۳-حیطه پرورش معلمان ومربیان : هرچند که این حیطه جزیی ازحیطه اول به شمارمی آید،لیکن بدلیل اهمیت نقش آن ودرنتیجه مشخص ترساختن جایگاه آن دربرنامه های درسی دانشگاهی آن رابه عنوان یک بعد مجزامطرح می سازند.

۴-حیطه آموزش عمومی : این حیطه مختص یک موضوع ازدانش بشری ورشته های علمی نیستند ومربوط به پرورش قابلیتهای شخصی همچون خلاقیت وتواناییهای فکری ، انتقال میراث فرهنگی وارزشها وبررسی شهروندان متعهد ومسئول است . (۱۹-۱۸)

شناسایی اهداف عمده برنامه های درسی دردانشگاهها بعنوان یکی ازابعاد مهم درآموزش عالی محسوب می شود. اصولا درهربرنامه ریزی وبا اصلاح وبازنگری ونوآوری ویاهرنوع تغییردربرنامه های درسی توجه به رابطه سطوح اهداف ازجمله طبقه بندی "کرات ول وپین (Krathwohl & Payen)"وگزارش پژوهشی آموزش وپرورش درآسیا مطرح شده است درگزارش مذکورسطوح اهداف درسه سطح بیان شده است :

۱-آرمانها: بیانگرغایت ومقصودویاهدف نهایی کلی سیستم آموزش وپرورش است.

۲-مقاصد: بیانگراهداف خرده سیستمهای آموزش وپرورش اعم ازاهداف کلی مقاطع ورشته های تحصیلی است

۳-اهداف جزیی: بیانگراهداف دروس وموضوعات درسی می باشند.(۲۰-۲۱)

رشددانش وبرنامه های درسی درآموزش عالی

به نظرمی رسد که دردنیای امروز،هیچ نظام آموزش عالی قادربه کنترل رشد دانش نمی باشد.جریانی بی نهایت قوی نشات گرفته ازمقیاسی باورنکردنی وغیرقابل تصورازپژوهش درهمه ی موضوعات درسی ومیان رشته ای که هیچ کس تولید،بازنویسی وتوزیع آنرادرسطح بین المللی کنترل نمی کند. (۲۲)

تیلچر نیز به دو مفهوم "غیرملی کردن " (De-Nationalization) و"جهانی نمودن " (Globalization of Knowledge) دانش اشاره می کند و با بیان این که مرزها برای دانش برچیده شده‌اند، ابعاد دیگری برای آموزش عالی وبرنامه های درسی آن وهمه فعالیتهای پژوهشی وآموزشی درون آن تصویر می‌کند. (۲۳،۲۴)

درچنین شرایطی درک ابعادبرنامه درسی پنهان بطورفزاینده ای دشوارترمی شود.

الگوهای برنامه درسی دانشگاهی

الگوی برنامه درسی Curriculum Design عبارتست ازساختاروسازماندهی اهداف ،محتوی ،فرایند تحصیلات دوره های آموزشی که به گونه ای تنظیم شده که باعث ایجاد پیشرفت درسطوح آموزشی شود. (۲۵،۲۶) انواع متنوعی ازالگوهای برنامه ریزی درسی دانشگاهی ارائه

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

شده است ، الگوها ارتباطات نظری را بازنمایی می‌نمایند، ورفتارهای رویت پذیر را توصیف می کنند.الگوهای برنامه درسی ،صورتهای بسیارمختلفی به خودمی گیرد، یک دلیل آن این است که نظریه پردازان نتایج مختلفی راموردتوجه قرارمی دهند .دو شیوه طراحی الگوهای برنامه درسی درآموزش عالی عبارتنداز:

۱-الگوهای نهادی – ساختاری (Institutional -Structural Patterns) این الگوها نشان‌دهنده ماهیت وسازمان دهنده های اصلی برنامه درسی آشکارهستند. بدین معنی که باآنها،روشهای مفهومی کردن وتحلیل ساختارسازمانی موسسات آموزش عالی ،دانشکده ها،گروههای آموزشی ونظیرآنهابدست میآید.

۲-الگوهای رشددانشجو (Student Development Patterns) این الگوها تعامل بین دانشجومحیط دانشکده راکه به تجربه یادگیری منتهی می شودتوصیف می کنند. (۲۷).

عناصرمشترک الگوهای برنامه ریزی درسی

هانیون وبریگز(۱۹۸۰)معتقدند که دراکثرالگوی برنامه ریزی درسی چندعنصرمشترک وجوددارد‌که عبارتنداز:

- طرح ریزی ، تدوین ، ارائه وارزشیابی آموزشی برنظریه سیستم هامبتنی است.
- هدف هاومقاصدکلی مبتنی براساس تجزیه وتحلیل ازمحیط سیستم صورت می پذیرد.
- هدف های آموزشی برمبنای عملکرددانشجوبیان می شود.
- طراحی برنامه درسی نسبت به پرورش صلاحیت های دانشجویان وهدف های کوتاه مدت وبلندمدت آنهابسیارحساس است .
- برراهبردهای برنامه ریزی درسی وانتخاب رسانه توجه قابل ملاحظه ای می شود.
- ارزشیابی بخشی ازفرایندطراحی وبازبینی برنامه درسی است .
- دانشجویان برمبنای میزان دستیابی شان به استانداردهای معینی موردسنجش قرارمی گیرندوبه ندرت مقایسه دانشجویان مبنای ارزشیابی آنهاراتشکیل می دهد.
- هانیون وبریگزدرپژوهش خود به این نتیجه دست یافته‌اندکه این الگوها دارای محدودیت ها و نواقص زیرمی‌باشند:
- الگوهای برنامه درسی کمتربه دنبال محتوایاآنچه که تدریس می شوندهستندوتمرکزاصلی آنهابرنحوه ی عرضه یاارائه آموزش است .
- بیشتربرای طراحی یک درس خاص مناسب هستندتاطراحی برنامه های درسی ودوره های مختلف بلندمدت دانشگاهی .

هیچ الگوی برنامه ریزی درسی نمی تواندبه تنهایی برای تمامی طرح های برنامه درسی یک موسسه تربیتی که می خواهدجهت متنوعی راباهداف چندجانبه سرویس دهدکافی باشد.(۲۸)

طبقه بندی الگوهای برنامه درسی دانشگاهی

فتحی واجارگاه (۲۰۰۶) الگوهای برنامه ریزی درسی آموزش عالی رابراساس مفاهیم مختلف برنامه درسی (به عنوان پایه واساس برای طبقه بندی) به شرح زیرطبقه بندی کرده است . وی مفاهیم مختلف برنامه ی درسی رادرحوزه های زیرطبقه بندی والگوهای مربوط به هریک را ذکرنموده است : (۲۹)

۱-برنامه ی درسی به عنوان طرح یادستورکار: (Curriculum as a plan or blue print)

این الگوبرنامه ی درسی سندی نوشتاری درباره ی موضوع درسی یابرنامه های خاص است ومبتنی براستعاره‌ی تولیداست (برنامه ی درسی ابزارتولیداست ودانش آموزماده ی خامی است که به محصولی تمام شده ومفیدتبدیل می شود که نتیجه ی فرایندتولیدبه دقت

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

ازقبل ترسیم می شود).در این الگو برنامه ی درسی برمبنای وسیله وهدف ، خطی وفرایندی گام به گام است.

۲-برنامهی درسی به عنوان یک نظام Curriculum as a system

این الگوبرنامه ی درسی نظام یانظامی مفهومی است که تعاملات بالقوه رابرای تصمیم گیری برنامه ی درسی توصیف می کندومبتنی براستعاره ی نظام است .فرایندبرنامه ی درسی خطی وازبالا به پایین نیست، برعکس فرایندی تعاملی وسیاسی است ومعتقد است، الگوی برنامه ی درسی بایدتوصیفی باشدنه تجویزی .

۳- برنامه ی درسی به عنوان تجربه : Curriculum as experience

تعریف «دیویی» ازبرنامه ی درسی به عنوان تجربه ، همه ی تجاربی که فراگیرندگان تحت نظارت مراکزآموزشی داشته اند.این الگومبتنی براستعاره ی رشداست . برنامه ی درسی همه ی تجاربی است که دانش آموزدرمحیط های آموزشی دارد(برنامه ریزی شده ونشده) وبه واسطه ی آنها توانشان رشدوتوسعه پیدامی کند.

۴- برنامه ی درسی به مثابه ی حوزه ی پژوهشی دانش پژوهانه : Curriculum as Field of Scholary Research

این الگو،برنامه ی درسی حوزه ی دانش پژوهانه مطالعه ای است که مرزهاوشاخص های ویژه ای دارد. مامی توانیم مکان های رایج ودامنه ی حوزه راازمتون وپژوهش های اخیردرباره ی یک حوزه ی مطالعه درک کنیم .آن چه دانش پژوهان بایددرباره اش سخن بگویندواعتقادبه یک حوزه .دراین الگوبرنامه ی درسی به مثابه ی کشوریاقلمرویاجغرافیایی خاص ، استعاره ی تهیه ی نقشه . نقشه ای بامناطق گوناگون وشاخص های آن .می توانیم برنامه ی درسی رادرآموزش عالی به عنوان حوزه ی مطالعه ای تعریف کنیم .(۲۹)

تفاوت الگوهای برنامه درسی آموزش عمومی ودانشگاهی

ازآن جاکه ادبیات پژوهشی الگوهای متنوعی ازبرنامه ریزی درسی درحوزه آموزش عمومی (تحصیلات پیش دانشگاهی) وآموزش تخصصی (تحصیلات دانشگاهی) نشان می دهد، الزام می‌نماید، تفاوت این دودسته الگوها را بیان داشت . فتحی واجارگاه (۲۰۰۶)در بیان تفاوت میان الگوهای برنامه ریزی درسی درآموزش عمومی وتخصصی (دانشگاهی) می‌نویسد: درحوزه‌ی آموزش عالی، الگوهای برنامه‌ریزی درسی بیشتر به عمل وکاربست معطوف است تا به نظریه‌پردازی ومفهوم سازی . درتفسیراین واقعه می توان بیان داشت که الگوهای برنامه درسی درآموزش عالی عمل گرایانه ترهستند وباتوجه به شرایط وموفقیت های واقعی ترشکل می گیرند. (۲۹)

رویکرد راهبردی درطراحی برنامه درسی دانشگاهی

امروزه نظامهای دانشگاهی بامسائل ودغدغه های ناشی ازتحولات گوناگون اقتصادی ، سیاسی ،ارتباطی ، جمعیتی و فرهنگی مواجه هستند. که شناسایی آنها برای طراحی وتغییرنظامهای آموزش عالی وعناصرآن ازجمله برنامه های درسی دررشته های مختلف (اعم ازعلوم انسانی ،علوم پایه ،پزشکی ،مهندسی و....) لازم است. براساس رویکرد راهبردی در برنامه ریزی درسی ،یکی ازپایه های فعالیت نظامهای دانشگاهی ،سازگاری وتطابق بامحیط پیرامون است وسازمان بایستی بطورمداوم محیط بیرون خودرا، ارزیابی نموده وباتوجه به شرایط درونی در برابرآن عکس العمل مناسب انجام دهد. (۳۱-۳۰).

برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاهی ،فرایندی است که برای کمک به دانشگاه برای شناسایی وحفظ همسویی مطلوب با مهمترین عناصرمحیطی که خوددرآن سکونت دارد، طراحی می‌شود. این محیط دربرگیرنده نظام زیست (اکوسیستم) سیاسی ،اجتماعی ،اقتصادی ،فناوری آموزشی وبین‌المللی هم دردرون دانشگاه وهم بیرون ازآن

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

است . درواقع برنامه ریزی باتعیین ،هدایت وانتخاب هدفهای غایی مشترک نظام آموزشی ،مسیربرنامه های درسی وتدریس راهموارو‌تحقق هدفهای تعیین شده را میسرمی کند(۳۲). براساس دیگاه برنامه ریزی راهبردی، برای برنامه ریزی درسی دردانشگاه وموسسات آموزش عالی ،برنامه ریزان درسی بایستی بطورمداوم درجهت شناسایی محیط داخلی وخارجی به طرق مختلف ازجمله مطالعه وتحقیق پیرامون نیازهای دانشجویان وخدمات موردنیازآنهابابکارگیری روشهای رسمی وغیررسمی تلاش نمایند.

ارکان اصلی برنامه ریزی راهبردی :

پترسون petterson چهارجزء اصلی برنامه ریزی راهبردی درموسسات آموزش عالی راصرف نظرازاین که درکدام عنصرمورداستفاده قرارگیردبصورت زیرمعرفی می نماید:

- ارزیابی محیطی برای شناخت روندهاوتغییرات محیطی وتاثیرات آنها
- ارزیابی سازمانی (دانشگاه) برای شناسایی مشکلات ومنابع یامحدودیتها وامکانات
- ارزیابی ارزشهابرای بررسی ارزشها،امیدهاوآرمانها
- تکوین برنامه اصلی یاجهت یابی براساس سه عنصرفوق الذکر

کلر keller نیز، دو بخش عمده برنامه ریزی راهبردی را سازمان ومحیط می‌داد. دربخش سازمان به سنتها، ارزشها، وآرمانها، نقاط ضعف وقوت، استعدادها، اولویتها ودربخش محیط به روندهای محیطی ،فرصتها وخطرات موجود، سلیقه های بازار، خط مشی های کلی وشرایط رقابتی اشاره می کند. (۳۳)

الگوهای برنامه ریزی راهبردی دردانشگاهها

صاحب نظران مختلف به صورت های گوناگون به بیان فعالیتهای عمده درفرآیندبرنامه ریزی راهبردی می پردازندویکی ازوجوه مشترک اساسی توجه به عوامل درونی وبیرونی باهمدیگراست. دراین جابه چندنمونه ازآنهاجهت آشنایی بافعالیتهای مربوطه دربرنامه ریزی راهبردی دردانشگاههاوموسسات آموزش عالی اشاره می گردد.

الف – الگوی مارک سی هال وکوین ام .الیوت Mark C.H all and Kevin M. Elilott:

این الگوکه بعنوان یک الگوی برنامه ریزی راهبردی مطرح است بنابرموقعیت ومساله شکل می گیردبراساس این مدل می توان اجزاء وعناصرازجمله برنامه های درسی دانشگاهها وموسسات آموزشی راموردمطالعه قرارداد.اجزای اصلی این مدل شامل پنج مرحله به شرح ذیل می باشد :

۱- تجزیه وتحلیل موقعیت راهبردی
۲- تدوین وتحلیل رسالت واهداف ویژه
۳- تدوین وتحلیل رسالت واهداف ویژه
۴- انتخاب واجرای ستون راهبردی
۵- ارزیابی (۳۴)

ب- الگوی هاول Howell:الگوی برنامه ریزی هاول (۲۰۰۰) به چهارفعالیت عمده اشاره می نمایدکه هرکدام برگیرنده فعالیتهای ویژه ای است این فعالیتهاشامل :

۱- طرح : که شامل بررسی محیطی ، مشخص نمودن رسالت دانشگاه ،مشخص نمودن ستون راهبردی ، تعیین اهداف درازمدت دانشگاه

۲- اجرا: این مرحله شامل تعیین اهداف مشخص بخش ،تعیین فعالیتها،شاخص ها،روش هاواستفاده ازنتایج ارزشیابی برای بهبودبرنامه های آکادمیک وخدمات حمایتی آکادمیک وفرایندهای مدیریتی دردانشگاه است .

۳- کنترل : که دراین مرحله برون دادهاموردبررسی وارزیابی قرارمی گیرند

۴- اصلاح وبازنگری واجرای نهایی (۳۵)

ج- الگوی کلز Kells:دراین الگو،عوامل موثردربرنامه ریزی راهبردی درآموزش عالی مدنظرقرارگرفته است وبه گونه ای غیرمستقیم به فرآیندنیزپرداخته است این

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

الگوازچندبخش کلی شامل درون دادها،فرآیند،برون دادهاوروابط مابین آنهاتشکیل شده است (۳۶)

د: الگوی اد، کواست Ed – Quest Model:این الگوشامل هفت مرحله می باشد:

۱- مشخص نمودن ماهیت کاردانشگاه ووضعیت موجودعناصرآن

۲- شناسایی محیط بیرونی دانشگاه

۳- پیش بینی محیط بیرونی دانشگاه

۴- تهیه ونقشه براساس پیش بینی های انجام شده

۵- تجزیه وتحلیل شقوق مختلف عمل

۶- بررسی وارزیابی اهداف وتعیین اولویت های آنان

۷- هماهنگ نمودن راهبردها و.....فعالیتهای مختلف دانشگاه (۳۷)

ه- الگوی جان ام .برایسون Jun M Braison :این الگوهشت مرحله به شرح زیرمی باشدکه می توان برای برنامه راهبردی دردانشگاه وموسسات آموزش عالی مورداستفاده قرارگیرد:

۱- حصول توافق درباره برنامه ریزی راهبردی

۲- تعیین وشناسایی بایدهایاتکالیف ووظایف دانشگاه

۳- ارزیابی محیط خارجی

۴- ارزیابی محیط داخلی

۵- شناسایی مسائل استراتژیکی که دانشگاه باآن روبرواست

۶- تنظیم استراتژی هابرای مدیریت مسائل استراتژیک

۷- تبیین چشم اندازدانشگاه موثربرای آینده (۳۴)

نتیجه گیری :

دربحثهای ارائه شده اشاره شدکه باتوجه به پیچیدگی وسرعت تغییرات درجوامع بشری، نهادهای موجوددرهرجامعه ای ازجمله نظام دانشگاهی بایستی برای بقای پویا،بطورمداوم خودرادرتعامل باتغییرات قراردهندودانشگاههابایدباکسب آگاهی روزآمدازمحیط وتحولات آن خودرابه قدرت تطبیق باپیشرفتهای موجودمجهزسازندویکی ازعناصرمهم نظام آموزش عالی جهت تطبیق باتحولات ،برنامه های درسی است وبدون تردید،برنامه های درسی دردانشگاههاوموسسات آموزش عالی ،درتوفیق یاشکست این موسسات نقش کلیدی وبسیارتعیین کننده ای ایفامی کنند. بعبارت روشن تربرنامه های درسی آینه تمام نمای میزان پیشرفت وانعکاسی ازپاسخ گوبودن دانشگاههابه نیازهای درحال تغییرجامعه هستند. لیکن جهت هرگونه تصمیم گیری درحوزه برنامه های درسی بایدبراساس الگوی مناسب وجامع عمل کرد.الگوهاساختار،اهداف،محتوا وفرایند تحصیلات دورههای آموزشی را به گونه ای تنظیم میکند که باعث پیشرفت در سطوح مختلف آموزشی می شود.انواع متنوعی از الگوهای برنامه ریزی درسی دانشگاهی ارائه شده است که بر اساس مفاهیم مختلف برنامه درسی به شرح زیر طبقه بندی می شود: ۱-برنامه ی درسی به عنوان طرح یادستورکار،۲-برنامه ی درسی به عنوان یک نظام،۳- برنامه ی درسی به عنوان تجربه،۴- برنامه ی درسی به مثابه ی حوزه ی پژوهشی دانش پژوهانه.لازم به توضیح است که امروزه نظامهای دانشگاهی بامسائل ودغدغه های ناشی ازتحولات گوناگون اقتصادی ، سیاسی ،ارتباطی ، جمعیتی وفرهنگی مواجه هستند. که شناسایی آنهابرای طراحی وتغییرنظامهای آموزش عالی وعناصرآن ازجمله برنامه های درسی دررشته های مختلف لازم است و لذابراساس رویکردراهبردی به برنامه ریزی درسی دانشگاهی می توان به بررسی دقیقی ازمحیط سازمان (درونی وبیرونی) برای شناسایی شرایط متغییرجمعیتی ،اجتماعی ،سیاسی ،تکنولوژی فرهنگی، اقتصادی انجام داد، چراکه یکی ازپایه های فعالیت هرسازمان ازجمله دانشگاههاوموسسات آموزش عالی باتوجه به دیدگاه راهبردی بایستی بطورمداوم درجهت شناسایی محیط خارجی یابررسی محیطی ،به طرق مختلف ازجمله مطالعه وتحقیق پیرامون نیازهای جامعه وخدمات موردنیاز اعضای جامعه با بکارگیری روشهای رسمی

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

وغیررسمی فعالیت نمایند باعنایت به نوآوری هـاوتغییرات شگرفی که درعرصه های گوناگون درحال وقـوع اسـت .رسالت مـستندسازی یافتـه هاونـشروترویج آن هادرقالـب برنامـه هـای درسـی درموسـسات آمـوزش عـالی ،امـری ضروری است وبا توجه به اینکه میزان توجه به برنامه هـای درسی در دانشگاههاکافی نیست وحتی تلاش وهمت لازم برای برسی ،ارزشیابی ،اصـلاح وتغییـرآن هـا بطـور جـدی دردسـتورکارقرارنگرفته اسـت . امیـد اسـت محققـان بـا استفاده از الگوهای معرفی شده بـه تـدوین وتوسـعه برنامـه درسـی متناسـب بـا وضـعیت نظـام آمـوزش عـالی در دانشگاههای ایران بپردازند .

منابع:

1-Singh .T.s , Higher Education and Development the experiences of four Newly Industrializing countries in Asia in Higher Education In An International perspective critical Issues. (1996)pp:142-156

۲- شریعتمداری علی ،جامعه وتعلیم وتربیت ،چاپ ششم ،انتشارات امیرکبیر(۱۳۶۷) ص ۲۰-۱۳

۳-اعـزازی شـهلا ،علـوم اجتمـاعی وآینـده ،سـومین سمیناربهبودکیفیت آموزش عـالی ،ششم وهفـتم دی مـاه، دانشگاه شهیدبهشتی (۱۳۷۳)

۴- گزارش کمیسیون بین المللی تعلیم وتربیت بـرای قـرن بیـست ویکـم ، یـادگیری ،گـنج درون. یونـسکو،ترجمه دفترهمکـاری هـای علمـی – بـین المللـی ،چـاپ اول ،انتشارات تزکیه ،(۱۳۷۶)، (ص ۱۵۰-۱۴۸-۱۴۴)

۵- صـدیق عیـسی.تـاریخ فرهنـگ ایـران ،چـاپ هفـتم ،انتشارات دانشگاه تهران ، (۱۳۵۴) ص ۳۳۲

۶- اجتهادی مصطفی ،تحلیلی برتوانمندی هاوکاستی های آموزش عالی درجمهوری اسلامی ایران ، فصلنامه پژوهش وبرنامه ریزی درآموزش عالی شماره ۳ ، ۱۳۷۷، ص۳۳

7- James L , Ratcliff . What is a curriculum and what should it be? Hand book of the undergraduate, Jossey – Bass publisher , first edition 1996 pp9-10

۸- فتحی واجارگاه ،کوروش،سخن سردبیرخبرنامه داخلی انجمن مطالعـات برنامـه درسـی تهـران ، انجمـن مطالعـات برنامه درسی تهران ،انجمن مطالعات برنامه درسی (۱۳۸۳)

9- Fullan M, (1984) .curriculum change . The Encyelopcdia of education , pp.1945

۱۰- فیلیپ اچ کومبز ، بحران جهانی آمـوزش وپـرورش ، ترجمه فریـده آل آقا،پژوهـشگاه علـوم انـسانی ومطالعـات فرهنگی ۱۳۷۳(ص ۲۶-۱۱)

11- Howell , Elaine , strategic planning for a new century , process over product , Eric clearing house for community college , 2000 ,Ed (447842)

12- George S . Papadopoulos , Learning for the twenty first century ,In Education for the Twenty – first century , Issuses and prospects , Unesco, (1998, France, p. 35)

13-Zais.R,(1976).curriculum, principles and foundations, chap.1 , Curriculum as a field of study , Crowell company

14-Toombs , W and Tierney, (1991). Renewing the college and development curriculum, Eric ,Higher education report, No.6

15-Stark .S.J .Lowther .M.A(1999). Designing the learning plan,Areview of research and theory related to college curricula, Eric, (287439)

16-Mildred.G and James ,l,R, (1996) social forces shaping the curriculum. Handbook of the undergraduate curriculum, Jossey-bass publishers ,First edition, p.118

17-Eisner E,W, (1994)The educational imagination ,On the design and evaluation of school programs,Third edition, Macmillan college publishing company , New York, p.31

18- Edmund C.(1992) knowledge and the education function of a university;

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]

designing the curriculum of higher education , in Eric Ed ; 359 870

19- Jan Sadlak .(1998) Globalization and concurrent challenges for higher education In ; The globalization of higher education , peter Scott ,first edition, open university press , p.102.

۲۰- پرداختچی محمدحسن، مفهوم کیفیت ، تبعات توسعه مستقیم وچهاربعدکیفی آموزش عالی .مجموعه چکیده مقالات دومین سمیناربهبودکیفیت آموزشی ، دانشگاه شهیدبهشتی . (۱۳۷۲)

۲۱- فیوضات یحیی ، مبانی برنامه ریزی آموزشی ، نشرویرایش ، (۱۳۷۳) ص (۷۷-۶۰)

22-Burton R .Clark , (1998), Creating Entrepreneurial Universities : Organization pathways of Transformation , London , Pergamon and LAN press ,pp.129-131

23-Ulrich Teichler(1998) ,The Role of The European Unionin the Internationalization of Higher Education, Bukingham ,SRHE & open University press .

24- Peter Ewell ,(1997),Identifying Indicators of Curricular Quality. Handbook of the Undergraduate Curriculum, San Francisco, Jossey-Bass, pp:612-613

۲۵-نصر احمدرضا وهمکاران ،برنامه درسی وطراحی درس در دانشگاهها ومراکزآموزش عالی انتشارات جهاد دانشگاهی(۱۳۸۶). ص: ۲۶-۲۵

26- Beauchamp George A, (1980), curriculum Theory ,Ilinois Itasco , peacock publishers, p.307

۲۷- راتکلیف جی ،برنامه درسی دوره کارشناسی ، ترجمه بابک نصیری ، برگزیده مقالات دایره المعارف آموزش عالی –جلداول تهران / موسسه پژوهش وبرنامه ریزی آموزش عالی(۱۳۷۶) (ص:۲۵۵-۲۵۳)

28-Hannun , W .H, and Briggs L .J . (1980) How Does Instructional system Design Differ from Traditional Instruction chapel Hill: school of Education , univ. of north Carolina (p.161)

29-Fathi vajargh , k. , (2006) .A model of Experimental curriculum in Higher Education , Tehran , Beheshty university p.p . 245

30- Chris Argris and Talcot parson (1992) , Educational gorernance and Administration, pp.62-67

۳۱- پی – ای-ام میسن (p.A.massen) اف ، ای ،ون وت (F.A.Van .vught) برنامه ریزی راهبردی ،ترجمه مهرنازروشنایی ، درگزیده مقالات دائره المعارف آموزش عالی ،تدوین موسسه پژوهش وبرنامه ریزی آموزش عالی ، جلداول ،شرکت انتشارات علمی وفرهنگی تهران ،(۱۳۷۶)ص ۳۰۶.

۳۲-کافمن ،راجر،هرمن،جری ، برنامه ریزی استراتژیک درنظام آموزشی : بازاندیشی وبازسازی ساختارها ،بازآفرینی .ترجمه فریده مشایخ وعباس بازرگان ، چاپ اول ،انتشارات مدرسه ،(۱۳۷۴)ص ۲۷-۲۵.

۳۳-عارفی ، محبوبه ، برنامه ریزی راهبردی درآموزش عالی ، انتشارات جهاددانشگاهی چاپ اول ،(۱۳۸۴) ص ۳۳-۳۴

۳۴- برایسون ،جان ام . برنامه ریزی استراتژیک برای سازمانهای دولتی وغیردولتی ، ترجمه عباس منوریان ،چاپ اول ،مرکزآموزش مدیریت دولتی ،(۱۳۷۲)ص ۳.

35- Howell , Elaine(2000), strategic planning for a new century ; process over product , Eric clearing house for community college Ed (447842) .

36- Thomas S . Barker , Howard ,Wismith(1998), Integrating accreditation into Strategic planning , In : community college Journal of research and practice , v.22,no ,8,p 743

۳۷- محمدرضا کرامتی ،مقدمه ای بربرنامه ریزی استراتژیک درآموزش وپرورش ، چاپ اول، انتشارات آستان قدس رضوی ،(۱۳۸۱) ص۴۷-۴۴

[Downloaded from edcbmj.ir on 2024-03-29]